

Briuselis, 2012 11 20
COM(2012) 680 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**ES santykiai su Andoros Kunigaikštyste, Monako Kunigaikštyste ir San Marino
Respublika. Didesnio integravimosi į Europos Sąjungą galimybės**

{SWD(2012) 388 final}

TURINYS

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

ES santykiai su Andoros Kunigaikštyste, Monako Kunigaikštyste ir San Marino Respublika.
Didesnio integravimosi į Europos Sąjungą galimybės

1.	IŽANGA	4
1.1.	ES santykių su Andora, Monaku ir San Marinu ateitis.....	4
1.2.	Ypatinga mažų šalių padėtis.....	5
2.	FRAGMENTUOTI ES SANTYKIAI SU MAŽOMIS ŠALIMIS.....	6
2.1.	Bendri bruožai.....	6
2.1.1.	Susitarimai dėl pinigų	6
2.1.2.	Susitarimai dėl taupymo pajamų apmokestinimo	6
2.1.3.	Kova su sukčiavimu ir keitimasis mokesčių informacija.....	7
2.2.	Andora.....	7
2.2.1.	Muitų sąjunga.....	7
2.2.2.	Šengeno erdvė	7
2.2.3.	Dvišaliai santykiai su kaimyninėmis šalimis	8
2.2.4.	Andoros vykdoma europinė politika.....	8
2.3.	Monakas	8
2.3.1.	ES muitų teritorijos dalis.....	8
2.3.2.	Šengeno erdvė	8
2.3.3.	Dvišaliai santykiai su kaimynine šalimi.....	9
2.3.4.	Monako europinė politika	9
2.4.	San Marinas.....	9
2.4.1.	Muitų sąjunga.....	9
2.4.2.	Šengeno erdvė	9
2.4.3.	Dvišaliai santykiai su kaimynine šalimi.....	10
2.4.4.	San Marino europinė politika.....	10
3.	PATEKIMO Į VIDAUS RINKĄ KLIŪTYS.....	10
3.1.	Laisvas asmenų judėjimas.....	10

3.2.	Laisvas paslaugų judėjimas ir bendrovių įsisteigimo laisvė	11
3.3.	Laisvas prekių judėjimas.....	12
4.	ES INTERESŲ PUOSELĖJIMAS IR SKATINAMAS	12
4.1.	Geresnės ekonominės veiklos ir įsidarbinimo galimybės ES piliečiams ir įmonėms	12
4.2.	Abipusė nauda taikant vienodas sąlygas	13
4.3.	Bendradarbiavimas siekiant remti bendrus tikslus.....	14
5.	GALIMYBĖS LABIAU INTEGRUOTIS.....	14
5.1.	Pirmoji galimybė. Status quo	15
5.2.	Antroji galimybė. Sektorinis požiūris	15
5.3.	Trečioji galimybė. Bendrasis asociacijos susitarimas.....	16
5.4.	Ketvirtoji galimybė. Dalyvavimas Europos ekonominėje erdvėje	16
5.5.	Penktoji galimybė. Narystė ES	17
6.	IŠVADOS	17
6.1.	Horizontalieji ir instituciniai klausimai.....	17
6.2.	Rekomendacijos.....	17

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

ES santykiai su Andoros Kunigaikštyste, Monako Kunigaikštyste ir San Marino Respublika. Didesnio integravimosi į Europos Sąjungą galimybės

1. ĮŽANGA

1.1. ES santykių su Andora, Monaku ir San Marinu ateitis

Vakarų Europoje yra keletas nepriklausomų nykštukinių valstybių, kurios nėra ES narės: Andoros Kunigaikštystė, San Marino Respublika, Monako Kunigaikštystė, Lichtenšteino Kunigaikštystė ir Vatikano Miesto Valstybė¹. Remdamasi ES sutarties 8 straipsniu² ES palaiko santykius su visomis šiomis šalimis.

Tačiau su jomis palaikomų santykių mastas ir institucinė sistema labai skiriasi. Pavyzdžiui, Lichtenšteinas yra Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) narys ir yra glaudžiai susijęs su ES pagal Europos ekonominės erdvės susitarimą, kuriuo jam suteikta galimybė patekti į ES vidaus rinką. 2011 m. gruodžio mėn. Lichtenšteinas taip pat prisijungė prie Šengeno erdvės. Tuo tarpu ES santykiai su Andora, Monaku ir San Marinu (toliau – mažos šalys) reglamentuojami keliais susitarimais, taikomais tam tikrose ES *acquis* ir politikos srityse.

2010 m. gruodžio mėn. Taryba padarė išvadą, kad ES santykiai su šiomis trimis valstybėmis yra „išplėsti, tačiau fragmentuoti“³, nes vis dar yra netrukdomo asmenų, prekių ir paslaugų judėjimo į ES ir iš jos kliūčių. Dėl to ES piliečiai ir įmonės, taip pat mažų šalių piliečiai ir įmonės susiduria su tam tikrais praktiniais sunkumais. Atsižvelgdama į tai Taryba paragino „atlikti jų galimo laipsniško integravimo į vidaus rinką galimybių ir sąlygų analizę“.

Pradinę ataskaitą Taryba patvirtino 2011 m. birželio mėn. pirmininkaujant Vengrijai. Taryba paragino Europos išorės veiksmų tarnybą ir Komisiją tęsti analizę, įskaitant „galimos naujos santykių institucinės sistemos nagrinėjimą, atsižvelgiant į tai, kad svarbu laikytis nuoseklaus požiūrio visų trijų šalių atžvilgiu“⁴.

¹ ES santykiai su Vatikano Miesto Valstybe ir Lichtenšteino Kunigaikštyste šiame komunikate neaptariami.

² ES sutarties 8 straipsnyje nurodyta: „Sąjunga plėtoja ypatingus santykius su kaimyninėmis šalimis siekdama sukurti Sąjungos vertybėmis grindžiamą gerovės ir geros kaimynystės erdvę, kuriai būdingi artimi ir taikūs bendradarbiavimo santykiai“. Remiantis deklaracija dėl ES sutarties 8 straipsnio, „Sąjunga atsižvelgs į ypatingą mažų šalių, kurios su ja palaiko ypatingus kaimynystės santykius, padėtį.“

³ 2010 m. gruodžio 14 d. Tarybos išvados dėl ES santykių su ELPA valstybėmis.

⁴ Pirmininkaujančios valstybės narės ataskaita Tarybai „ES santykiai su Andoros Kunigaikštyste, San Marino Respublika ir Monako Kunigaikštyste“, 2011 m. birželio 14 d. Tarybos dokumento Nr. 11466/11 14 punktas.

Visos trys mažos šalys išreiškė norą **stiprinti savo santykius** su ES, nors ir skirtingu mastu ir apimtimi. Andora pareiškė, kad yra pasirengusi apsvarstyti įvairias galimybes, išskyrus stojimą į ES, ir kad pirmenybę teiktų bendrajam asociacijos susitarimui. Monakas taip pat išreiškė norą išsamiau aptarti didesnio integravimosi į vidaus rinką galimybes. Galiausiai, San Marinas pareiškė, kad yra pasirengęs apsvarstyti įvairias didesnio integravimosi ES galimybes, pvz., dalyvauti Europos ekonominėje erdvėje arba sudaryti daugiašalį arba dvišalį bendrąjį asociacijos susitarimą su ES. Plėtodamos santykius su ES visos trys šalys pageidauja apsaugoti savo **ypatingą padėtį ir tapatumą**.

Atsižvelgiant į tai, kad šios mažos šalys ne kartą išreiškė norą labiau integruotis į ES⁵, šiame komunikate apžvelgiami ES santykiai su Andora, Monaku bei San Marinu ir pateikiama keletas rekomendacijų dėl tokio integravimosi būdų. Šiuo komunikatu Komisija siekia sužinoti, kaip vertinamos minėtos rekomendacijos, ir atsižvelgdama į tai ji nuspręs, kokių tolesnių priemonių imtis ateityje.

1.2. Ypatinga mažų šalių padėtis

Andora, Monakas ir San Marinas turi **panašumą**. Jos yra nepriklausomos, mažai gyventojų turinčios nykštukinės valstybės, jų vienintelės kaimyninės šalys⁶ yra viena ar kelios Sąjungos valstybės narės, su kuriomis jos palaiko labai glaudžius ryšius, grindžiamus bendra istorija ir politiniu bei kultūriniu artumu. Šių šalių ekonomikos pagrindas yra finansinės paslaugos ir turizmas (dažnai kartu su mažmeninės prekybos paslaugomis), nors pastebima tam tikrų ekonominės veiklos rūšių diversifikavimo požymių. Jų visų valdymo forma yra parlamentinė demokratija ir jos yra Jungtinių Tautų (JT), Europos Tarybos ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) narės.

Tačiau šioms šalims taip pat būdingi nemaži geografiniai ir demografiniai **skirtumai**.

- Andora yra didžiausia šalis ploto (468 km²) ir gyventojų skaičiaus (apie 78 100) požiūriu. Andoros kaimynystėje nėra didelių miestų ir su kaimynine Ispanija ir Prancūzija ją jungia tik du pagrindiniai keliai.
- Monakas ribojasi su Prancūzija ir jame gyvena maždaug 36 300 gyventojų. Šalies plotas – 1,95 km², todėl tai yra antra mažiausia valstybė pasaulyje po Vatikano Miesto Valstybės.
- San Marinas įsikūręs viršukalnėje ir jį iš visų pusių supa Italija. Jo plotas – 61,2 km², gyventojų skaičius – 32 300.

Kiti skirtumai: jų oficialiosios kalbos ir jų konstitucinės, teisinės ir politinės sistemos.

- Andora yra parlamentinė kunigaikštystė, kurios kunigaikščio titulą dalijasi Prancūzijos Respublikos Prezidentas ir Urželio (Ispanija) arkivyskupas.
- Monakas yra konstitucinė monarchija ir turi glaudžių ryšių su Prancūzija, pagrįstų įvairiomis dvišalėmis sutartimis.
- San Marinas yra respublika ir yra artimai susijęs su Italija.

⁵ Šiame komunikate pateikiama analizė yra pagrįsta neformaliu darbo grupių lygmens keitimusi nuomonėmis su visomis trimis mažomis šalimis.

⁶ Nors Monakas turi uostą Viduržemio jūroje.

2. FRAGMENTUOTI ES SANTYKIAI SU MAŽOMIS ŠALIMIS

2.1. Bendri bruožai

Apskritai ES **santykiai** su mažomis šalimis yra **labai geri**. ES yra didžiausia jų prekybos ir investicijų partnerė. Mažos šalys nepalaiko oficialaus aukšto lygmens politinio dialogo su ES, tačiau jų diplomatinės misijos yra akredituotos ES ambasadų lygmeniu ir jų vyriausybių nariai kartais vyksta į Briuselį susitikti su ES valstybių narių vyriausybių nariais⁷. Vis dėlto nė vienoje mažoje šalyje nėra akredituotų ES delegacijų⁸. Europos Sąjungai kiekvienoje šalyje atstovauja viena jos valstybė narė⁹.

Kalbant apie **teisinį pagrindą**, kuris taikomas šioms šalims, dvišalė ES ir trijų mažų šalių prekyba prekėmis reglamentuojama muitų sąjungos susitarimais: Monakas yra sudaręs tokį susitarimą su Prancūzija ir yra ES muitų teritorijos dalis; San Marinas ir Andora su ES yra sudarę muitų sąjungos susitarimą. Be to, su visomis trimis mažomis šalimis ES yra sudariusi susitarimus dėl pinigų ir dėl taupymo pajamų apmokestinimo. Be to, Komisija pasiūlė šioms šalims **derėtis dėl susitarimų dėl kovos su sukčiavimu ir keitimosi mokesčių informacija**¹⁰.

2.1.1. Susitarimai dėl pinigų

ES jau yra pasirašiusi **susitarimus dėl pinigų**¹¹ su kiekviena iš šių mažų šalių, pagal kuriuos joms leidžiama eurą naudoti kaip teisėtą atsiskaitymo priemonę ir kaldinti eurų monetas, neviršijančias didžiausios nustatytos vertės. Savo ruožtu mažos šalys įsipareigojo palaipsniui įtraukti atitinkamas ES *acquis* nuostatas¹² į savo vidaus teisės aktus šiose srityse: eurų banknotai ir monetos; bankininkystė ir finansų teisė; pinigų plovimo prevencija; kova su sukčiavimu ir klastojimu; ir keitimasis statistine informacija. Mažos šalys pripažino ES Teisingumo Teismo išimtinę kompetenciją spręsti bet kokius šalių ginčus, susijusius su šiais susitarimais.

2.1.2. Susitarimai dėl taupymo pajamų apmokestinimo

ES yra sudariusi **susitarimus dėl taupymo pajamų apmokestinimo**¹³ su trimis mažomis šalimis, kuriuose numatytos priemonės, lygiavertės išdėstytoms Direktyvoje 2003/48/EB dėl

⁷ Pavyzdžiui, Andoros ir San Marino užsienio reikalų ministrai lankėsi Briuselyje atitinkamai 2012 m. sausio ir liepos mėn.

⁸ Palyginimui, ES delegacija Berne yra akredituota kaimyniniam Lichtenšteiniui.

⁹ Andoroje ir Monake atstovavimas užtikrinamas kas šešis mėnesius rotacijos principu. Italija, vienintelė ES valstybė narė, turinti ambasadą San Marine, atstovauja ES.

¹⁰ 2012 m. birželio 27 d. Komisijos komunikatas dėl konkrečių kovos su mokesčių slėpimu, susijusiu ir su trečiosiomis šalimis, stiprinimo būdų, COM(2012) 351 *final*.

¹¹ Europos Sąjungos ir Andoros Kunigaikštystės susitarimas dėl pinigų (OL C 369, 2011 12 17, p. 1); Europos Sąjungos ir Monako Kunigaikštystės susitarimas dėl pinigų (OL C 310, 2012 10 13, p. 1); Europos Sąjungos ir San Marino Respublikos susitarimas dėl pinigų (OL C 121, 2012 4 26, p. 5).

¹² Kaip nurodyta susitarimo su kiekviena šalimi priede.

¹³ Susitarimas tarp Europos bendrijos ir Andoros Kunigaikštystės, numatantis priemones, lygiavertes nustatytoms Direktyvoje 2003/48/EB dėl palūkanų, gautų iš taupymo pajamų, apmokestinimo (OL L 359, 2004 12 4, p. 33); Europos bendrijos ir Monako Kunigaikštystės susitarimas, numatantis priemones, lygiavertes nustatytoms Tarybos direktyvoje 2003/48/EB (OL L 19, 2005 1 21, p. 55); Europos bendrijos ir San Marino Respublikos susitarimas, numatantis priemones, lygiavertes nustatytoms Tarybos direktyvoje 2003/48/EB dėl palūkanų, gautų iš taupymo pajamų, apmokestinimo. Supratimo memorandumas (OL L 381, 2004 12 28, p. 33).

palūkanų, gautų iš taupymo pajamų, apmokestinimo¹⁴. Pagal šiuos susitarimus taupymo pajamoms, kurios kaip palūkanų mokėjimai mokami tose valstybėse narėse faktiškiesiems savininkams, kurie yra laikomi ES valstybės narės rezidentais, būtų taikomas išskaičiuojamasis mokestis, kurį surenka jų teritorijoje įsisteigęs mokėjimų tarpininkas; didžioji dalis tokių pajamų pervedama atitinkamo asmens gyvenamosios vietos valstybei narei.

Per 2009 m. surengtas konsultacijas su Andoros, Monako ir San Marino kompetentingomis institucijomis jos patvirtino galimybę **iš dalies pakeisti savo susitarimus** su ES, atsižvelgiant į Taupymo pajamų apmokestinimo direktyvos peržiūros rezultatus. Oficialios derybos dėl susitarimų atnaujinimo bus pradėtos po to, kai Taryba patvirtins derybų įgaliojimus.

2.1.3. *Kova su sukčiavimu ir keitimasis mokesčių informacija*

Atsižvelgdama į Komisijos rekomendaciją Taryba įgaliojo Komisiją derėtis su Andora, Monaku ir San Marinu dėl **susitarimų dėl kovos su sukčiavimu ir keitimosi mokesčių informacija**¹⁵, remiantis patirtimi, įgyta per panašias derybas su Lichtenšteinu, atsižvelgiant į tarptautinius pokyčius šioje srityje. Komisija numato sudaryti dviejų ramsčių sistema pagrįstus susitarimus, į kuriuos bus įtrauktos ne tik kovos su sukčiavimu priemonės, bet ir visapusiškas administracinis bendradarbiavimas mokesčių srityje.

2.2. **Andora**

2.2.1. *Muitų sąjunga*

ES su Andora yra sudariusi susitarimą dėl **muitų sąjungos** steigimo pramoninėms prekėms¹⁶. Susitarime numatyta, kad Andoros žemės ūkio produktams, įvežamiems į ES, importo muitai netaikomi; savo ruožtu Andora iš ES importuojamiems žemės ūkio produktams turi teisę nustatyti importo muitus. Susitarimas tinkamai įgyvendinamas ir 2011 m. buvo pasirašytas **protokolas**, kuriuo susitarimo taikymo sritis išplėsta įtraukiant muitinės saugumo priemones.

Be to, **bendradarbiavimo susitarime**¹⁷ numatoma bendradarbiauti įvairiose srityse, ypač vykdant regioninę politiką Pirėnų regione. 1997 m. ES ir Andora sudarė **Protokolą dėl veterinarijos klausimų**, kurio tikslas – išsaugoti tradicinius prekybos gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais srautus, laikantis ES standartų¹⁸. Savo ruožtu Andora perkėlė *acquis* nuostatas, susijusias su bendraisiais maisto produktus ir higieną reglamentuojančiais teisės aktais ir gyvūnų ligų kontrolės priemonės reglamentuojančiais pagrindų teisės aktais.

2.2.2. *Šengeno erdvė*

Andora nėra Šengeno erdvės dalis. **Pasienio kontrolė** vykdoma Andoros ir jos kaimyninių šalių – Prancūzijos ir Ispanijos – pasienyje. Tačiau Andora savo vizų reikalavimus derina su Šengeno erdvėje galiojančiais reikalavimais ir pripažįsta Šengeno vizas. Laikantis Šengeno

¹⁴ OL L 157, 2003 6 26, p. 38.

¹⁵ 2010 m. sausio 19 d. Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos dok. Nr. 5400/10.

¹⁶ 1990 m. birželio 28 d. Europos ekonominės bendrijos ir Andoros Kunigaikštystės susitarimas pasikeičiant laiškais (OL L 374, 1990 12 31, p. 16); susitarimas įsigaliojo 1991 m. sausio 1 d.

¹⁷ Europos bendrijos ir Andoros Kunigaikštystės bendradarbiavimo susitarimas (OL L 135, 2005 5 28, p. 14).

¹⁸ Protokolas dėl veterinarijos klausimų, papildantis Europos ekonominės bendrijos ir Andoros Kunigaikštystės susitarimą, sudarytą pasikeičiant raštais (OL L 148, 1997 6 6, p. 16).

valstybių narių pragmatiško požiūrio, Andoros piliečiams pasų kontrolę prie ES išorės sienų leidžiama atlikti prie langelių, skirtų ES ir ELPA valstybių narių piliečiams.

2.2.3. *Dvišaliai santykiai su kaimyninėmis šalimis*

Andora palaiko privilegijuotus santykius su **Prancūzija, Ispanija ir Portugalija**, remdamasi įvairiose srityse, pvz., laisvo asmenų judėjimo, švietimo, teisingumo ir vidaus reikalų, sudarytais susitarimais.

2.2.4. *Andoros vykdoma europinė politika*

Andora parodė **didelį susidomėjimą ir norą** labiau integruotis į ES.

2010 m. Andoros vyriausybė parengė neoficialų dokumentą, kuriame išreikštas pageidavimas glaudžiau bendradarbiauti. 2011 m. Andora ES pateikė memorandumą, kuriame išsamiai nurodė sritis, kuriose mato patekimo į vidaus rinką kliūčių. 2012 m. birželio mėn. Andora patvirtino peržiūrėtą teisės aktą, kuriuo dar labiau atvėrė savo ekonomiką investicijomis.

Andora **siekia stiprinti santykius su ES**: derėtis dėl naujo susitarimo, kuriuo būtų atsižvelgiama į tai, kad Andora geografiniu požiūriu yra Europos Sąjungoje, taip pat į ypatingą Andoros padėtį, galimybę numatyti pereinamuosius laikotarpius tam tikrose srityse, įskaitant laisvą asmenų judėjimą, taip pat Andoros dalyvavimą ES programose ir agentūrų veikloje.

2.3. **Monakas**

2.3.1. *ES muitų teritorijos dalis*

Monakas yra sudaręs muitų susitarimą su Prancūzija, todėl Monakas yra **ES muitų teritorijos dalis**¹⁹.

Be to, Monakas ir ES sudarė **Susitarimą dėl tam tikrų Bendrijos teisės aktų taikymo Monako Kunigaikštystės teritorijoje**²⁰. Susitarimo tikslas – palengvinti Monake pagamintų žmonėms skirtų ir veterinarinių vaistų, kosmetikos gaminių ir medicinos prietaisų pardavimą ES rinkoje. Susitarimu numatyta atitinkamas šios srities *acquis* nuostatas taikyti Monako teritorijoje.

2.3.2. *Šengeno erdvė*

Monakas nėra Šengeno konvencijos susitariančioji šalis. Tačiau pagal du dvišalius susitarimus su Prancūzija²¹ laikoma, kad Monako teritorija yra Šengeno erdvėje, todėl ES ir Monako piliečiai be vizų gali keliauti visoje Šengeno erdvėje, įskaitant Monaką. Susitarimuose numatytos būtinos saugumo užtikrinimo ir kontrolės priemonės prie Monako išorės sienų, kurias vykdo Prancūzijos valdžios institucijos patvirtintuose išorės sienos perėjimo

¹⁹ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, 3 straipsnio 2 dalis (OL L 302, 1992 10 19, p. 1).

²⁰ Susitarimas tarp Europos bendrijos ir Monako Kunigaikštystės dėl tam tikrų Bendrijos teisės aktų taikymo Monako Kunigaikštystės teritorijoje (OL L 332, 2003 12 19, p. 42).

²¹ Dviem 1997 m. gruodžio 15 d. pasirašytais susitarimais, sudarytais Monakui ir Prancūzijai pasikeičiant laiškais, 1963 m. gegužės 18 d. Konvencijos dėl gerų kaimyninių santykių dalis, susijusi su užsieniečių atvykimu į Monaką, buvimu ir įsisteigimu jame, priderinta prie Šengeno susitarimo įgyvendinimo konvencijos nuostatų.

punktuose: Monako sraigtasparnių oro uoste ir Monako uoste. Be to, Monako išduoti leidimai gyventi prilygsta Šengeno vizoms.

2.3.3. *Dvišaliai santykiai su kaimynine šalimi*

Monakas yra pasirašęs keletą ekonominių **susitarimų su Prancūzija**, kuriais remdamasis tam tikrais atvejais priima ir taiko tas pačias taisykles, kaip ir ES valstybės narės. Pavyzdžiui, kai Prancūzija priima vidaus teisės aktus, kuriais perkeliamos ES direktyvos tam tikrose srityse, kurioms taikomi dvišaliai susitarimai su Monaku, kunigaikštystė šiose srityse tiesiogiai taiko Prancūzijos teisės aktus. Tačiau tai nesuteikia Monakui teisės automatiškai patekti į ES vidaus rinką šiose srityse, jei nesudarytas susitarimas su ES. Be to, nėra mechanizmų, kad ES galėtų stebėti įgyvendinimą arba nagrinėti bet kokius pažeidimus.

2.3.4. *Monako europinė politika*

Monakas išreiškė norą turėti daugiau galimybių **patekti į ES vidaus rinką** tam tikrose srityse, įskaitant laisvą asmenų ir prekių judėjimą.

2012 m. Monakas ES pateikė memorandumą šiuo klausimu ir jame išvardijo sritis, kuriose mato patekimo į vidaus rinką kliūčių.

Monakas yra pasirengęs toliau aptarti galimybes sudaryti visapusišką susitarimą su ES dėl patekimo į vidaus rinką. Bet kokių susitarimų turėtų būti atsižvelgta į Monako artimus ryšius su Prancūzija ir kunigaikštystės politinius ir geografinius ypatumus.

2.4. **San Marinas**

2.4.1. *Muitų sąjunga*

ES ir San Marinas yra sudarę **Susitarimą dėl bendradarbiavimo ir muitų sąjungos**²², kuriuo sukurama muitų sąjunga, apimanti visus Suderintos sistemos skyrius, t. y. įskaitant žemės ūkio produktus²³. Šiuo susitarimu taip pat numatyta laikytis nediskriminavimo principo darbo sąlygų atžvilgiu ir bendradarbiauti įvairiose srityse, pvz., aplinkos apsaugos, turizmo ir kultūros srityse.

2.4.2. *Šengeno erdvė*

San Marinas nėra Šengeno erdvės dalis, tačiau San Marino ir Italijos **pasiestyje kontrolė nevykdoma**. San Marinas nedalyvauja įgyvendinant kitas Šengeno *acquis* nuostatas, pvz., susijusias su policijos ir teisminių bendradarbiavimu.

²² Europos ekonominės bendrijos ir San Marino Respublikos susitarimas dėl bendradarbiavimo ir muitų sąjungos (OL L 84, 2002 3 28, p. 43). Šis susitarimas buvo pasirašytas 1991 m. gruodžio 16 d., tačiau įsigaliojo tik 2002 m. balandžio 1 d.; jį papildė 2010 m. kovo mėn. ES ir San Marino bendradarbiavimo komiteto OMNIBUS sprendimas, taikomas muitų ir veterinarijos bei fitosanitarijos srityse (OL L 156, 2010 6 23, p. 13).

²³ Suderintos sistemos 1–24 skyriai.

2.4.3. *Dvišaliai santykiai su kaimynine šalimi*

San Marinas yra sudaręs keletą dvišalių susitarimų su Italija, įskaitant vieną dėl laisvo asmenų judėjimo²⁴, kuriuo San Marino piliečiams leidžiama dirbti ir gyventi Italijoje.

2.4.4. *San Marino europinė politika*

San Marinas parodė **didelį susidomėjimą ir norą** labiau integruotis ES²⁵.

2011 m. San Marinas ES pateikė memorandumą, kuriame išvardijo sritis, kuriose mato patekimo į vidaus rinką kliūčių.

San Marinas pareiškė, kad yra pasirengęs apsvarstyti įvairias didesnio integravimosi į ES galimybes. San Marinas **siekia stiprinti santykius su ES**: derėtis dėl naujo susitarimo, kuriuo atsižvelgiama į tai, kad San Marinas geografiniu požiūriu yra ES, taip pat į ypatingą šalies padėtį.

3. PATEKIMO Į VIDAUS RINKĄ KLIŪTYS

Visų trijų mažų šalių piliečiai ir įmonės turi **ribotas galimybes patekti** į ES vidaus rinką (žr. pridedamą Komisijos tarnybų darbinį dokumentą). Daugiausia problemų kyla laisvo asmenų ir paslaugų judėjimo bei įsisteigimo laisvės srityse. Mažų šalių kilmės prekių laisvas judėjimas nevyksta, jeigu dėl ES standartų ir teisės aktų šios prekės negali būti parduodamos ES rinkoje. ES piliečiams ir įmonėms taip pat būtų naudingas didesnis mažų šalių integravimasis. Pavyzdžiui, ES piliečių šiuo metu reikalaujama turėti leidimą dirbti ir (arba) gyventi šiose mažose šalyse.

3.1. Laisvas asmenų judėjimas

Mažos šalys palaiko artimus santykius su kaimyninėmis šalimis. Visais laikais iš šių mažų šalių ir per jų teritoriją vyko asmenų ir prekių judėjimas. Nepaisant to, jog su kaimyninėmis šalimis sudaryti susitarimai dėl laisvo asmenų judėjimo, mažos šalys nėra sudariusios lygiaverčio susitarimo su ES, kuriuo būtų nustatytas laisvas jų piliečių judėjimas ES. Todėl jų piliečiai dažnai susiduria su kliūtimis norėdami įsidarbinti, mokytis, pradėti verslą arba investuoti.

Jei buvimo laikotarpis viršija tris mėnesius, būtinas leidimas gyventi. Jis išduodamas remiantis griežtais kriterijais, pvz., pakankamų ekonominių išteklių ir gyvenamosios vietos turėjimu. Šiuo metu leidimo išdavimo sąlygos valstybėse narėse skiriasi ir priklauso nuo darbo pobūdžio²⁶. Sudėtinga leidimo gyventi išdavimo tvarka yra laikoma įsidarbinimo ES valstybėse narėse kliūtimi. Išankstinę įdarbinimo deklaraciją gauti iš įmonių sunku, o ji yra

²⁴ 1939 m. kovo 31 d. Dvišalis susitarimas dėl draugystės ir geros kaimynystės (1939 m. birželio 6 d. įstatymo Nr. 1320 1 straipsnis).

²⁵ San Marine vyksta aktyvios diskusijos dėl narystės ES. 2010 m. imtasi iniciatyvos surengti referendumą dėl to, ar vyriausybė turėtų pateikti prašymą dėl narystės ES. San Marino Respublikos Konstitucinis teismas neseniai nusprendė, kad referendumas gali būti surengtas, bet dar nėra aišku, kada jis įvyks.

²⁶ Imigracija patenka į ES ir jos valstybių narių kompetencijos sritį. Ar leisti trečiųjų šalių piliečiams atvykti, sprendžiama nacionaliniu lygmeniu, o tam tikros teisės ir sąlygos yra suderintos ES lygmeniu.

būtina kreipiantis dėl leidimo gyventi. Su Andora ir San Marinu sudarytuose susitarimuose darbuotojų teisių srityje tėra nustatytas nediskriminavimo principas darbo sąlygų atžvilgiu²⁷.

Be reikalavimų turėti leidimą gyventi ir dirbti, mažos šalys nurodė kitų su laisvu asmenų judėjimu susijusių problemų, visų pirma kylančių dėl to, kad jų piliečiai negali naudotis toliau nurodytomis ES piliečiams suteiktomis teisėmis²⁸:

- teisė pasilikti ES nustojus vykdyti ekonominę veiklą;
- šeimos narių teisė gyventi ir vykdyti ekonominę veiklą;
- laisvas asmenų judėjimas švietimo ir mokslinių tyrimų tikslais²⁹;
- galimybės dalyvauti ES programose, įskaitant mokslinių tyrimų finansavimo ir studentų mainų programas³⁰;
- socialinės apsaugos sistemų koordinavimas³¹ ir savitarpio profesinių kvalifikacijų pripažinimas³².

3.2. Laisvas paslaugų judėjimas ir bendrovių įsisteigimo laisvė

Laisvo paslaugų judėjimo ir įsisteigimo laisvės srityje mažos šalys susiduria su **didelėmis kliūtimis**. Šios laisvės nėra įtvirtintos nė viename su ES sudarytame susitarime. Visų pirma, mažose šalyse įsisteigusios įmonės neturės teisės tiesiogiai teikti paslaugų Sąjungoje.

Mažų šalių įmonėms, norinčioms Sąjungoje vykdyti verslo veiklą arba investicijas, netaikomi apribojimai kuriant patronuojamąją įmonę ES valstybėje narėje. Tačiau apribojimai gali būti taikomi Sąjungoje steigiant filialą. Iš tiesų trečiųjų šalių juridinių asmenų (ir fizinių asmenų) įsisteigimo teisė nėra reglamentuojama.

Vienoje valstybėje narėje **įsteigta** patronuojamoji įmonė gali laisvai ir nepatirdama diskriminacijos³³ teikti paslaugas visose kitose valstybėse narėse, laikydamosi ES ir

²⁷ Bendradarbiavimo susitarimo su Andora 5 straipsnis ir Susitarimo su San Marinu dėl bendradarbiavimo ir muitų sąjungos 20 straipsnis.

²⁸ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje (OL L 158, 2004 4 30, p. 77) nustatytos teisės, nebent nurodyta kitaip.

²⁹ Pagal sąlygas, nurodytas Direktyvos 2004/38/EB 7 straipsnyje.

³⁰ SESV 18 straipsnis.

³¹ Europos Sąjungoje taikomas teisės aktas yra Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo. Šių trijų šalių socialinės apsaugos sistemos nėra koordinuojamos su valstybių narių socialinės apsaugos sistemomis; tačiau, atsižvelgiant į aplinkybes, šių trijų šalių piliečiai gali naudotis valstybių narių teisės aktų koordinavimu (2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1231/2010, kuriuo išplečiamas Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 ir Reglamentas (EB) Nr. 987/2009 taikymas trečiųjų šalių piliečiams, kuriems tie reglamentai dar netaikomi tik dėl jų pilietybės (OL L 344, 2010 12 29, p. 1).

³² Europos Sąjungoje 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (OL L 255, 2005 9 30, p. 22) asmenims, kurie savo profesines kvalifikacijas įgijo kitoje valstybėje narėje, suteikiama teisė, laikantis direktyvoje nustatytų sąlygų, užsiimti ta pačia profesija ir dirbti pagal ją kitoje valstybėje narėje tomis pačiomis teisėmis, kaip ir tos šalies piliečiai.

³³ Nors, kaip ir ES piliečiams ir įmonėms, priklausomai nuo paslaugų pobūdžio, gali būti taikomos tam tikros apsaugos priemonės, pavyzdžiui, formalios registracijos profesinėje organizacijoje reikalavimas.

nacionalinės teisės. Tačiau mažose šalyse būtinę turinčios įmonės, kurios įsisteigia ES, dėl reikalavimo užtikrinti nuolatinį ekonominį aktyvumą ir su tuo susijusių administracinių procedūrų gali patirti daugiau išlaidų. Ekonominis aktyvumas ES taip pat gali būtinas siekiant tenkinti ES teisės aktų reikalavimus dėl vartotojų apsaugos (pavyzdžiui, klientų aptarnavimo po pardavimo paslaugų centras, įkurtas ES). Šie suvaržymai gali atgrasyti mažas ir labai mažas įmones nuo verslo vykdymo ES³⁴.

3.3. Laisvas prekių judėjimas

Dvišalė ES ir trijų mažų šalių prekyba prekėmis palengvinta muitų sąjungos susitarimais: Monakas yra sudaręs muitų sutartį su Prancūzija ir yra ES muitų teritorijos dalis, o Andora ir San Marinas su ES yra sudarę muitų sąjungos susitarimus. Nepaisant to, mažoms šalims kyla patekimo į rinką techninių kliūčių. Kad šių šalių prekės galėtų patekti į ES rinką, jos turi atitikti ES vidaus rinkoje taikomus **standartus ir taisykles**, pvz., susijusius su produktų sauga ir vartotojų apsauga.

Mažose šalyse įsikūrusios įmonės gali susidurti su kliūtimis mėgindamos parduoti savo prekes ES, net jei maža šalis, kurioje įmonė įsisteigė pirmiausia, vienašališkai perėmė atitinkamas ES *acquis* nuostatas, nes dažniausiai būtina su ES sudaryti susitarimą, visų pirma siekiant patvirtinti, kad teisės aktai ir jų įgyvendinimas atitiktų ES standartus. Be to, net jeigu maža šalis yra sudariusi susitarimą su ES, jis turi būti atnaujintas, siekiant atsižvelgti į ES teisės aktų pokyčius.

Atsižvelgiant į tai, kad Andora ir San Marinas yra trečiosios šalys, taikomos **standartizuotos muitinės procedūros**, įskaitant deklaracijų teikimą. Atliekant šiuos formalumus kartais gali atsirasti vėlavimas.

4. ES INTERESŲ PUOSELĖJIMAS IR SKATINAMAS

Ankstesniame skirsnyje nurodytos problemos, su kuriomis susiduria trijų mažų šalių piliečiai ir įmonės, norėdami patekti į ES vidaus rinką. Nors daugeliu atvejų šių šalių ir ES interesai sutampa ir abiem šalims gali būti naudinga tarpusavyje bendradarbiauti, tačiau kai kuriose srityse ES kyla problemų, kurios turi būti išspręstos.

4.1. Geresnės ekonominės veiklos ir įsidarbinimo galimybės ES piliečiams ir įmonėms

Europos Vadovų Taryba neseniai pabrėžė, kad Europa gyvena „didelės įtampos laikotarpiu“ ir kad joje lėtėja ekonomikos atsigavimas, tęsiasi valstybės skolos krizė, finansų sektorius tebėra silpnas, o ekonomikos augimas – lėtas³⁵. Reaguodama į tai, Taryba priėmė **Susitarimą dėl ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo**, kuriame nustatyti veiksmai, kurių turėtų imtis valstybės narės ir ES, siekdamos atkurti ekonomikos augimą, investicijas ir užimtumą. Visų pirma susitarime pabrėžta, „kad šiam tikslui reikia pasitelkti visus švertus, priemones ir visų

³⁴ Kalbant apie fizinius asmenis, mažų šalių piliečiai turi turėti leidimą gyventi ir dirbti (kaip darbuotojas arba kaip savarankiškai dirbantis asmuo) ES valstybėje narėje (žr. skyrių „Laisvas asmenų judėjimas“). Todėl praktiškai imigracijos teisės aktas gali tapti kliūtimi mažose šalyse įsisteigusioms įmonėms ar asmenims, teikiantiems paslaugas.

³⁵ 2012 m. birželio 29 d. Briuselyje posėdžiavusios Europos Vadovų Tarybos išvados, dok. Nr. EUCO 76/12.

sričių politiką visais valdymo lygiais ES³⁶. 2012 m. spalio mėn. Europos Vadovų Taryba paragino nedelsiant imtis ryžtingų ir į rezultatus orientuotų veiksmų, kad susitarimas būtų visapusiškai ir greitai įgyvendintas³⁷.

Mažos šalys, kurių bendras gyventojų skaičius yra maždaug 150 000 ir kurioms būdingas aukštas vidutinis vienam gyventojui tenkantis BVP lygis, reikšmingai **prisideda** prie jų atitinkamų kaimyninių ir aplinkinių regionų **ekonomikos**. Pavyzdžiui, Andora yra pagrindinis apsipirkimo ir turizmo traukos centras Pirėnų regione – šalį kasmet aplanko maždaug 8 mln. žmonių; San Marinas taip pat yra populiari turistinė vieta Italijoje, pritraukianti daugiau kaip 2 mln. lankytojų per metus. Monakas yra svarbus darbo vietų pasiūlos centras regione – kasdien į jį iš kaimyninės Prancūzijos ir netoliese esančios Italijos atvyksta dirbti apie 45 000 asmenų.

Tačiau ES piliečiai, norintys įsidarbinti šių šalių įmonėse arba jose dirbti savarankiškai, ir toliau susiduria su didelėmis kliūtimis, visų pirma jiems taikomi reikalavimai turėti leidimą dirbti ir gyventi. Be to, mažos šalys taiko apribojimus užsienio investicijoms. ES piliečiams ir įmonėms šių apribojimų panaikinimas galėtų duoti naudos.

Visose trijose šalyse išplėtotas finansinių paslaugų sektorius, kuris yra investicijų ES šaltinis: Andoroje, Monake ir San Marine iš viso yra daugiau kaip 50 bankų, kurie valdo daugiau kaip 100 mlrd. eurų vertės klientų turtą, būstinės. Be to, šalys deda daug pastangų **įvairindamos savo ekonomiką** ir skatindamos didelės pridėtinės vertės pramonės sektorius³⁸. Tačiau kliūtys, su kuriomis šios šalys susiduria siekdamos patekti į ES vidaus rinką, rodo, kad jose gausu **neišnaudotų** augimo, investicijų, inovacijų ir darbo vietų kūrimo **galimybių**, kuriomis galėtų pasinaudoti ES.

Mažinant prekybos ir ekonominės veiklos tarp ES ir mažų šalių **kliūtis**, būtų galima, be kita ko, pasiekti strategijos „Europa 2020“³⁹ ir Susitarimo dėl ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo tikslus kaimyniniuose ES regionuose. Tai taip pat atitiktų ES prekybos politiką, kaip nurodyta 2010 m. Komisijos komunikate „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena“. Be to, patirtis rodo, kad plečiant vidaus rinką **skatinamas** visų jos dalyvių **ekonomikos augimas**. Panaikinus ES prekybos su mažomis šalimis kliūtis būtų galima dar labiau paskatinti ekonomikos augimą vidaus rinkoje.

4.2. Abipusė nauda taikant vienodas sąlygas

ES vidaus rinkos pagrindas – **bendros taisyklės bei standartai** ir visapusiška vykdymo užtikrinimo ir valdymo politika. Iš esmės tiek ES, tiek mažos šalys turėtų naudos, jeigu mažos šalys perimtų ES vidaus rinkos *acquis*, nes taip jų įmonėms ir piliečiams būtų užtikrintos vienodos sąlygos. ES yra suinteresuota skatinti kaimynines valstybes patvirtinti teisinę sistemą, kuri būtų suderinta su ES teisės aktais. Atsižvelgiant į tai, svarbiausia išankstinė tinkamo vidaus rinkos veikimo sąlyga – **teisingas *acquis* nuostatų perkėlimas ir jų vykdymo**

³⁶ Susitarime mokesčių politikai taip pat skiriama daug dėmesio: „Turi būti kuo greičiau susitarta dėl derybinių nurodymų dėl susitarimų dėl taupymo pajamų apmokestinimo su trečiosiomis šalimis.“ Prie pastarųjų priskiriamos mažos šalys.

³⁷ 2012 m. spalio 19 d. Briuselyje posėdžiavusios Europos Vadovų Tarybos išvados, dok. Nr. EUCO 156/12.

³⁸ Pavyzdžiui, San Marine ir Monake gaminama kosmetika; Andoroje ir Monake įsikūrę dantų implantų gamintojai.

³⁹ Komisijos komunikatas „„Europa 2020“. Europos darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo strategija“, 2010 3 3, COM(2010) 2020 galutinis.

užtikrinimas. Bendra teisinė sistema padėtų spręsti įvairius bendrus uždavinius, pvz., susijusius su vartotojų ar aplinkos apsauga.

4.3. Bendradarbiavimas siekiant remti bendrus tikslus

Yra galimybių pagerinti bendradarbiavimą su mažomis šalimis remiant įvairius bendrus tikslus politikos, ekonomikos, aplinkos ir kultūros srityse (žr. priedamą Komisijos tarnybų darbinį dokumentą). **Regioninės politikos** srityje ES ir Andoros bendradarbiavimo susitarimu palengvintas Ispanijos, Prancūzijos ir Andoros bendradarbiavimas vykdam tarpvalstybinio bendradarbiavimo veiksmų programą Pirėnų regione, parengtą įgyvendinant ES regioninę politiką⁴⁰. Esama galimybių sustiprinti šį bendradarbiavimą, o tai galėtų būti naudinga viso regiono piliečiams.

Abi pusės gali daug pasiekti bendradarbiaudamos abipusės svarbos srityse, pvz., **skaidrumas ir keitimasis informacija** mokesčių srityje, kova su nusikalstamumu, įskaitant mokestinį sukčiavimą⁴¹, mokesčių vengimą ir pinigų plovimą. Svarbu apsaugoti teisėtą ekonomiką nuo nusikaltėlių įsiskverbimo ir korupcijos, todėl būtina imtis ryžtingų veiksmų siekiant plėtoti veiksmingą nusikalstamu būdu įgyto turto nustatymo, įšaldymo ir konfiskavimo sistemą. Teisėsaugos ir teisiniu bendradarbiavimu lengvinamas **turto konfiskavimas** trukdys vykdyti nusikalstamą veiklą ir atgrasys nuo jos, parodant, kad nusikalsti nepelninga.

Aplinkos apsaugos srityje glaudesnis ES ir mažų šalių bendradarbiavimas galėtų duoti apčiuopiamos naudos. Pavyzdžiui, Monakas vykdo tarptautines iniciatyvas, kuriomis siekia išsaugoti jūrų ekosistemas ir biologinę įvairovę, ir sprendžia kitus jūrų klausimus, kurie svarbūs ES. Verta išnagrinėti, ar yra galimybių aktyviau reguliariai konsultuotis šioje srityje.

Užsienio ir saugumo politikos srityje su mažomis šalimis nesudaryta jokio susitarimo, kad jos laikytųsi ES pozicijų ir deklaracijų, tačiau tam tikrais atvejais mažos šalys savo nuožiūra jų laikosi. Be to, kelios ES delegacijos tarptautinėse organizacijose palaiko ryšius su mažomis šalimis. Jungtinėse Tautose Niujorke ES delegacija kas mėnesį susitinka su mažų šalių, kurios yra „ES draugų“ grupės narės, atstovais. Bendradarbiavimas šioje srityje galėtų būti toliau plėtojamas. Mažos šalys šiai minčiai pritarė balsuodamos už 2010 m. ES pasiūlytą JT Generalinės Asamblėjos rezoliuciją dėl daugiau teisių turinčio stebėtojo statuso JT. Susitarimas su mažomis šalimis padėtų sistemingiau bendradarbiauti ir keistis informacija svarbiose tarptautinėse organizacijose. Andoros pirmininkavimas Europos Tarybos Ministrų Komitetui (2012 m. lapkričio 9 d. – 2013 m. gegužės 16 d.) gali būti puiki galimybė ieškoti būdų, kaip pagerinti ES ir mažų šalių bendradarbiavimą puoselėjant ir stiprinant demokratiją ir žmogaus teises Europoje.

5. GALIMYBĖS LABIAU INTEGRUOTIS

Kaip matyti iš to, kas išdėstyta, įmanoma ir pageidautina siekti, kad mažos šalys labiau integruotųsi į vidaus rinką.

Didesniu integravimusi būtų užtikrinta **kuo didesnė** ES ir mažų šalių piliečių ir įmonių judėjimo **laisvė**, visų pirma dėl aiškesnės ir saugesnės teisinės aplinkos. Tai savo ruožtu

⁴⁰ 2007–2013 m. biudžetas: 168 mln. eurų.

⁴¹ 2012 m. birželio 27 d. Komisijos komunikatas dėl konkrečių kovos su mokestiniu sukčiavimu ir mokesčių slėpimu, susijusiu ir su trečiosiomis šalimis, stiprinimo būdų, COM(2012) 351 *final*.

padėtų **sustiprinti tinkamus ekonomikos augimo** ir darbo vietų kūrimo ES regionuose ir mažose šalyse **pagrindus**. Tai ypač aktualu ES kaimyniniams regionams, kuriuose mažos šalys jau sukuria tūkstančius darbo vietų, kurias užima ES piliečiai, įskaitant tarpvalstybinius darbuotojus. Užtikrinus lengvesnį patekimą į vidaus rinką šis reiškinys galėtų būti dar labiau paskatintas. Be to, laikantis tokio požiūrio būtų skatinama įvairinti šių šalių ekonomiką ir lengviau atsisakyti banko paslapties ir mokesčių rojaus statuso. Dėl to į ES valstybių narių išdus būtų surenkama daugiau mokesčių pajamų ir būtų sustiprintas teisinis kovos su neteisėta finansine veikla pagrindas.

Bet kuriuo atveju ES, formuodama savo politiką, turėtų atsižvelgti į **ypatingą mažų šalių padėtį**. Šios šalys yra Europos teritorijoje, su ES palaiko artimus santykius, o su kaimyninėmis šalimis – labai glaudžius ryšius. Todėl ES turėtų išnagrinėti galimybes jas labiau integruoti į vidaus rinką. Šiame skyriuje vertinamos ES galimybės pasiekti šiuos tikslus – nuo nuosaikiausios iki didžiausios užmojo galimybės.

5.1. Pirmoji galimybė. Status quo

Pasirinkus šią galimybę, būtų toliau laikomasi dabartinio požiūrio ir nebūtų sudaroma jokių naujų susitarimų, susijusių su vidaus rinka. Rezultatas būtų tas, kad mažų šalių patekimas į vidaus rinką ir toliau būtų labai ribotas. Todėl ši galimybė gali neigiamai paveikti jų santykius su ES. Jų norui derėtis dėl naujų susitarimų ES svarbiose srityse galėtų būti daromas neigiamas poveikis. Taikant esamus susitarimus nėra galimybės išvengti joms tenkančios administracinės naštos, kuri neproporcinga ES gaunami naudai; be to, keliose srityse išliktų teisinis netikrumas piliečiams bei ekonominės veiklos vykdytojams.

5.2. Antroji galimybė. Sektorinis požiūris

Ši galimybė reikštų derybas dėl **sektorių susitarimų** dėl patekimo į tam tikras vidaus rinkos dalis, pvz., laisvo asmenų ir paslaugų judėjimo srityje. Kad mažos šalys visiškai integruotųsi, su kiekviena šalimi būtų sudaromi atskiri susitarimai, kuriais būtų reglamentuojamos toliau nurodytos politikos sritys:

- laisvas asmenų judėjimas;
- įsisteigimo laisvė ir laisvas paslaugų judėjimas (arba bendrai asmenų ir paslaugų judėjimas);
- muitų sąjunga ir laisvas prekių judėjimas;
- paramos priemonės, horizontalioji politika ir kitos bendradarbiavimo sritys.

Šie susitarimai turėtų būti papildyti nuostatomis dėl bendrų vertybių ir institucijų, kuriomis būtų pagrįsti santykiai ir užtikrintas sklandus susitarimų funkcionavimas.

Laikantis šio požiūrio reikėtų surengti derybas ir sudaryti iki 18 atskirų susitarimų su trimis šalimis (po tris kiekvienai politikos sričiai). Pagal šį požiūrį susitarimų nuostatos galėtų būti priderintos prie kiekvienos šalies ypatingų poreikių ir taip galėtų būti užtikrintas tam tikras lankstumas. Visų pirma, laikydamosi laipsniško požiūrio mažos šalys pradėtų taikyti bendrai sutartus vidaus rinkos principus.

Vis dėlto šiam požiūriui būdingi keli **trūkumai**. Pirma, ES nėra naudinga derėtis dėl tiek daug susitarimų ir juos sudaryti, nes, palyginti su derybomis dėl vieno susitarimo, tokių derybų

mastas atitinkamai išaugtų. Antra, laikantis sektorių susitarimais, kuriais siekiama išspręsti aktualiausias mažų šalių problemas, pagrįsto požiūrio nebūtų galimybės visapusiškai spręsti jų problemų ir nebūtų tinkamai pasirengta spręsti problemas, kurios gali iškilti ateityje. Be to, jei kiekviena maža šalis siektų patekti į atskiras rinkos dalis, susijusias su įvairiomis politikos kryptimis, tai reikštų, kad su kiekviena šalimi turėtų būti sudaryti įvairūs susitarimai ir galiausiai atsirastų daugybė nenuoseklių nesusijusių susitarimų, kuriuos būtų sudėtinga valdyti. ES patirtis palaikant ryšius su kitais svarbiausiais partneriais rodo, kad sektorių požiūrio trūkumai apima neįveikiamą sudėtingumą ir teisinį netikrumą⁴².

5.3. Trečioji galimybė. Bendrasis asociacijos susitarimas

Bendruoju asociacijos susitarimu mažos šalys galėtų labiau integruotis į ES, įskaitant dalinį arba visapusišką patekimą į ES vidaus rinką, paramos priemonės ir horizontaliąją politiką. Tokiu susitarimu taip pat suteikiama galimybė dalyvauti kitose ES veiklos srityse. Asociacijos susitarime būtų išdėstytos pagrindinės vertybės, principai ir instituciniai pagrindai, kuriais grindžiami santykiai. Susitarimas galėtų būti vienas daugiašalis ES ir trijų mažų šalių susitarimas, tikriausiai parengtas pagal **Europos ekonominės erdvės** (EEE) susitarimo pavyzdį. Teoriškai įmanoma su kiekviena maža šalimi sudaryti dvišalę sutartį, bet tai yra nepageidautina dėl papildomo sudėtingumo ir nereikalingo diferencijavimo, kaip nurodyta 5.2 punkte. Pagal šią galimybę trys mažos šalys gautų papildomos naudos – būtų reglamentuoti jų tarpusavio santykiai.

Pasirinkus šią galimybę reikėtų parengti tinkamą **institucinę sistemą**. Jei įmanoma, pirmenybė turėtų būti teikiama priemonei, kuri būtų pagrįsta esamų struktūrų patikimumu ir veiksmingumu. Būtų galima nustatyti specialias valdymo procedūras, kurios galėtų apimti, pavyzdžiui, mechanizmus, pagal kuriuos mažos šalys konsultuotųsi dėl siūlomų ES teisės aktų, kurie joms būtų itin svarbūs (sprendimų formavimas), taip pat pagal kuriuos stebėtojų teisėmis jos dalyvautų ES programose ir agentūrų veikloje. Bet kuriuo atveju, kad bendrasis asociacijos susitarimas būtų tinkama priemonė, turėtų būti nustatyti būdai užtikrinti, kad atitinkamos *acquis* dalys būtų taikomos tose šalyse, kad mažos šalys arba jų pavestos institucijos *acquis* faktiškai įgyvendintų ir vykdytų ir kad *acquis* taikymas būtų stebimas ir prireikus būtų užtikrinamas jo vykdymas šiose šalyse⁴³. Apskritai, jei būtų įmanoma nustatyti tinkamą institucinę sistemą, tai yra **perspektyvi galimybė**, kurią reikėtų nagrinėti išsamiau.

5.4. Ketvirtoji galimybė. Dalyvavimas Europos ekonominėje erdvėje

Pasirinkus šią galimybę, būtų užtikrintas visapusiškas integravimasis į vidaus rinką tokiomis pačiomis sąlygomis, kurios taikomos dabartinėms ES nepriklausančioms Europos ekonominės erdvės (EEE) šalims. Požiūriui būdingi **keli privalumai**, įskaitant esamos ir išbandytos sutarties ir institucinės sistemos paprastumą ir patikimumą. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Europos ekonominės erdvės susitarimas buvo sudarytas tarp dviejų anksčiau buvusių prekybos ir ekonomikos erdvių (ES ir ELPA), iš esmės mažos šalys pirma turėtų prisijungti prie vienos ar kitos erdvės, kad galėtų priklausyti EEE⁴⁴.

⁴² 2010 m. gruodžio mėn. Tarybos išvados dėl ES santykių su ELPA šalimis.

⁴³ Svarbią *acquis* stebėjimo ir vykdymo užtikrinimo funkciją tose šalyse galėtų prisiimti Komisija ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas; EEE ELPA institucijos (ELPA priežiūros institucija ir ELPA teismas); arba lygiavertė viršvalstybinė institucija. Galimybės turėtų būti aptartos su mažomis šalimis ir su jomis turėtų būti susitarta dėl priimtinausios galimybės.

⁴⁴ EEE susitarimo 128 straipsnis.

Narystė ES aptariama tolesniame punkte. Dar lieka galimybė prisijungti prie ELPA. Galimybę plėsti ELPA, kad prie jos prisijungtų mažos šalys, ES turėtų aptarti su esamais nariais – Islandija, Lichtenšteinu, Norvegija ir Šveicarija. Pasirinkus šią galimybę būtų skatinama narystė ELPA ir EEE, kurios narių skaičius sumažėtų iki dviejų (Norvegijos ir Lichtenšteino), jei Islandija prisijungtų prie ES. EEE plėtra reikštų naujas derybas dėl EEE susitarimo ir galbūt EEE ir ELPA institucijų priderinimą. Pasirinkus šią galimybę reikėtų išsamiau nagrinėti, kokia turėtų būti tiksli teisinė struktūra. Apskritai tai yra **perspektyvi galimybė**, kurią reikėtų nagrinėti išsamiau.

5.5. Penktoji galimybė. Narystė ES

Pasirinkus šią galimybę mažos šalys galėtų visapusiškai patekti į ES vidaus rinką ir dalyvauti programose bei veikloje. Nors nė viena maža šalis dar nepateikė narystės paraiškos, jos tai galėtų padaryti pagal Europos Sąjungos sutarties 49 straipsnį: kiekviena Europos valstybė, gerbianči ES vertybes ir įsipareigojusi jas remti, gali pareikšti norą tapti Sąjungos nare.

Remiantis atnaujintu konsensusu dėl plėtros, būtina atsižvelgti į ES gebėjimą integruoti ir užtikrinti veiksmingą jos institucijų veikimą ir politikos sričių formavimą. Gavus galimas narystės paraiškas kiltų du dideli sunkumai: pirma, ES institucijos dabar nėra pritaikytos tokių mažų šalių narystei ES. Siekiant užtikrinti tinkamą visų piliečių demokratinį atstovavimą ir institucijų veikimą, įstojus mažoms šalims, kurių gyventojų skaičius sudaro labai nedidelę mažiausių dabartinių ES valstybių narių gyventojų dalį, reikėtų gerokai pakeisti ES sutartis ir ES institucinę sistemą. Mažai tikėtina, kad dėl tokių pokyčių pavyktų susitarti per trumpą laiką, ir tam reikėtų surengti svarbias derybas ES viduje. Antra, riboti mažų šalių administraciniai pajėgumai labai paveiks jų gebėjimą įgyvendinti ES *acquis* ir vykdyti visas ES valstybėms narėms tenkančias prievoleles.

6. IŠVADOS

6.1. Horizontalieji ir instituciniai klausimai

Visiško integravimosi atveju, siekiant užtikrinti vidaus rinkos vientisumą ir ekonominės veiklos vykdytojams bei piliečiams garantuoti teisinį tikrumą, bet kokiam susitarime su mažomis šalimis turėtų būti aptarti **keturi horizontalieji klausimai**, susiję su: i) nuolatiniu susitarimo pritaikymu prie kintančio *acquis*; ii) vienodu susitarimų išaiškinimu; iii) nepriklausoma priežiūra ir teismo sprendimų vykdymu; iv) ginčų sprendimu. Šiuo atžvilgiu ES galėtų atsižvelgti į teigiamą EEE susitarimo taikymo patirtį. Tačiau bet kokių susitarimų turėtų būti atsižvelgta į **ypatingą mažų šalių padėtį ir tapatumą**, remiantis Deklaracija dėl ES sutarties 8 straipsnio. Siekiant laikytis šių principų, gali prireikti mažoms šalims nustatyti pereinamuosius laikotarpius ir (arba) apsaugos sąlygas.

6.2. Rekomendacijos

Jeigu Komisija nuspręstų pasinaudoti kuria nors šiame komunikate nurodyta galimybe, tai turėtų būti išsamiau aptarta su Andoros, Monako ir San Marino vyriausybėmis, visapusiškai atsižvelgiant į jų suverenitetą ir nepriklausomumą.

Iš esmės trečiaja–penktąja galimybėmis būtų išspręstos pagrindinės mažoms šalims kylančios problemos. Pagal pirmąją galimybę (*status quo*) būdų problemoms spręsti nėra, todėl pirmenybė jai neteikiama. ES patirtis, įgyta laikantis sektorinio požiūrio, įtikinamai atskleidė šio požiūrio trūkumus. Dėl šios priežasties ir dėl to, kad problemos būtų sprendžiamos tik iš

dalies, antroji galimybė nėra tinkamiausia, nors šiame etape ji nėra visiškai atmetama. Penktoji galimybė yra ilgalaikis problemų sprendimo būdas, tačiau ji nesirenkama. Mažos šalys nepateikė paraiškos dėl narystės ES ir galimybė ateityje įstoti į ES trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu problemos nebūtų išspręstos.

Tuo tarpu trečioji (**bendrasis asociacijos susitarimas**) ir ketvirtoji galimybė (**dalyvavimas EEE**) gali padėti išsaugoti tinkamą pusiausvyrą lanksčiai ir visapusiškai sprendžiant mažų šalių problemas drauge laikantis ES reikalavimų. Todėl šios dvi galimybės laikomos tinkamiausiomis, nors jas ir jų galimą įgyvendinimą verta toliau apmąstyti ir išnagrinėti. Jei jomis nebūtų galima pasinaudoti, būtų svarstomos kitos galimybės – visų pirma antroji.

* * *